

Homofobins geopolitik

En studie av rysk mediebevakning av förbudet mot ”homosexuell propaganda”

Emil Persson

The geopolitics of homophobia. A study of Russian media coverage of the ban on “homosexual propaganda”

In Russia, as in some other countries around the world, we are currently witnessing a wave of politically sanctioned homophobia, most concretely manifested in the 2013 law against “homosexual propaganda”. By examining Russian mainstream media reporting, this article aims to reconstruct a dominant narrative on homosexuality and LGBT rights. It is found that this narrative revolves around three themes: 1) that non-heterosexuals are a threat to the nation, 2) that LGBT rights are about imposing the minority’s norms onto the majority; and 3) that LGBT rights is bound up with Western modernity, to which Russia offers an alternative. Discussing the findings in light of theories on nationalism, gender and sexuality, I argue that homophobia in Russia must be understood in a global geopolitical perspective: as an attempt to negotiate a meaningful international role for Russia in a world order where LGBT rights have become a symbolic marker of Western modernity.

Inledning¹

I många länder idag ser vi hur moraliska och etiska normer revideras samt hur nationella traditioner och skillnader mellan nationer och kulturer suddas ut. Man kräver att samhället inte bara säkerställer vars och ens rättmätiga rätt till samvetsfrihet, åsiktsfrihet och privatliv, utan också, hur konstigt det än låter, ett likställande mellan gott och ont, begrepp som per definition är varandras motsatser. Detta upplösande av traditionella värden ”uppifrån” medför inte bara negativa konsekvenser för samhället, utan är i grunden antidemokratiskt, då det utgår från abstrakta och samhällsfrånvända idéer, mot folkmajoritetens vilja, som inte välkomnar de pågående förändringarna och de föreslagna reformerna. Och vi vet att i världen finns alltför många människor som stödjer vår position i försvaret av traditionella värden, vilka under årtusenden utgjort den andliga och moraliska grunden för civilisationen, för varje folk:

1 Denna uppsats är en omarbetad och översatt version av ”Banning Homosexual Propaganda: Belonging and Visibility in Contemporary Russian Media”, kommande i *Sexuality & Culture* (Persson 2014), som tilldelades Statsvetenskapliga förbundets utmärkelse för ”Bästa uppsats av en yngre forskare” vid årsmötet 2013.

Emil Persson är doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet samt Institutionen för globala politiska studier, Malmö högskola.
E-post: emil.persson@mah.se

traditionella familjevärden, ett fullständigt människoliv, däribland ett religiöst liv, inte bara ett materiellt utan också ett andligt liv, humanism och mångfald (Vladimir Putin i sitt årliga tal till duman, Första kanalen 2013a).

I juni 2013 antog Ryssland en lag som förbjuder ”propaganda för icke-traditionella sexuella relationer riktad mot underåriga”. Även om det ännu är oklart exakt vad som inbegrips i denna skrivning råder inga tvivel kring vad som är måltavlan: när lagförslaget först lades fram för duman i januari 2013 var skrivningen ”propaganda för homosexualitet”, och den som tog del av debatten i ryska medier kunde knappast undgå att fokus mer än något annat låg på samkönade relationer. Den nya lagen markerade en intensifiering av en nationell homofobisk kampanj som pågått åtminstone sedan mitten av 00-talet, då aktiver började arrangera årliga Pridemarscher i Moskva – trots myndigheternas förbud och våldsamma attacker från motdemonstranter – och homosexualitet hamnade på den politiska agendan. Kampanjen är en del av en vurm för ”konservativa värden” som vuxit sig stark under Vladimir Putins presidenttid, anfäktad av en ohelig allians mellan maktpartiet Enade Ryssland, ortodoxa kyrkan, kommunister, nationalisterna och föräldraorganisationerna. Den konservativa väckelsen i Ryssland har, vilket kommer att bli tydligt i denna analys, även en transnationell dimension, där Ryssland föreställs vara en ledstjärna för människor i hela världen som oroas över vad Putin i det inledande citatet kallar ett ”upplösande av traditionella värden”.

Utvecklingen i Ryssland är en lokal manifestation av en global homofobisk trend som tar sig uttryck på olika sätt i olika länder: Ungern införde 2012 en ny konstitution som utesluter samkönade par från äktenskapet, Indien återinförde i december 2013 sitt förbud mot homosexualitet och Uganda introducerade i februari 2014 livstidsstraff för samkönade relationer. Detta sker samtidigt som länder i framförallt Västeuropa och Nord- och Sydamerika inför reformer som samkönade äktenskap och registrerar mer accepterande attityder gentemot hbt-personer.² Detta förstås ofta utifrån ett linjärt utvecklingsperspektiv där homofobin i vissa länder tas som intäkt för att dessa länder ”är på fel sida av historien” (Jakes 2014) eller befinner sig på en ”medeltida nivå” (Aleksejev 2011). Jag menar istället att vi bör se den homofobiska trenden som i högsta grad modern. Snarare än att vara avskuren från framstegen i väst är den homofobiska trenden sammankopplad med dessa och därmed i sin essens ett globalt fenomen. Bosia & Weiss (2013) menar att homofobi ofta används som politisk strategi av stater och andra aktörer på platser där det saknas en stark hbt-rörelse, och att homofobin snarare föregår än är en reaktion på lokala rättig-

2 Det är dock viktigt att påpeka att en reform som samkönade äktenskap knappast innebär att alla queera befrias från förtryck i form av diskriminering och våld. Puar (2007) menar att vad vi ser i väst är snarare en inkludering av vissa homosexualiteter på bekostnad av andra, en process där normer kring kön, ras och klass har betydelse för vem som innesluts och vem som fortfarande hamnar utanför den nationella gemenskapen.

hetskrav. De menar även att den politiska homofobin följer ett anmärkningsvärt likartat mönster världen över, och att paradoxalt nog tycks homofobi vara ett mer globaliserat fenomen än hbt-aktivism eller identiteter som homosexualitet och transsexualism.

Homofobi har sällan innefattats i gängse statsvetenskapliga definitioner av politik, än mindre analyserats som internationellpolitiskt fenomen. Snarare har homofobi och hbt-rättigheter studerats i termer av rättigheter, diskriminering, samhällsvärderingar eller sociala rörelser, vanligen utifrån strikt nationella perspektiv. Jag vill i denna artikel, genom att rekonstruera hur Rysslands förbud mot homosexuell propaganda framställts och gjorts begripligt i ryska nationella mainstreammedier, visa att utvecklingen i Ryssland inte går att förstå utan ett globalt och geopolitiskt perspektiv. Argumentet jag för fram är att förbudet mot homosexuell propaganda till en betydande del handlade om att förhandla Rysslands position i världen i en världsordning där hbt-rättigheter blivit ett slagfält i en föreställd civilisationernas kamp.

Syfte, metod och material

Denna artikel undersöker hur lagförslaget mot "homosexuell propaganda" och hbt-frågor³ i allmänhet representerades i ryska mainstreammedier under den tid förslaget var under dumans granskning. Syftet är att rekonstruera den dominerande tolkningen i Ryssland, men också att peka på dess oklarheter, sprickor och ambivalens. Utöver det empiriska bidraget vill jag bidra till en teoretisk diskussion om nation, sexualitet och kön, mer specifikt vilka följderna blir av att hbt-rättigheter blivit en symbolfråga i internationell politik och i allt högre grad gjorts till en markör för modernitet och liberal demokrati. Studien har också en politisk ambition. Jag rekonstruerar och diskuterar ett homofobiskt narrativ inte för att jag menar att hatets idéer i sig förtjänar att tas på allvar eller att de ska få mer uppmärksamhet än de redan får. Ambitionen är snarare att, genom att granska narrativets logik och icke-logik, hur det blev dominerande och hur det konstrueras i relation till en berättelse om hbt-rättigheter som modernitet, att bidra till en förståelse för hur det kan motarbetas och utmanas. Jag avslutar därför analysen med att peka på några "avbrott",

3 Att diskutera frågor om sexualitet och sexuella rättigheter i ett globalt eller jämförande perspektiv innebär terminologiska utmaningar då det ofta saknas överensstämmelse mellan de begrepp som används av västerländska rättighetsrörelser, icke-västerländska identiteter och praktiker, den retorik som används av konservativa för att stigmatisera oönskade sexualiteter, samt en akademisk anti-essentialistisk förståelse. I denna artikel används "hbt" för att referera till aktivism, rättigheter och identiteter kopplade till kategorierna homosexuella, bisexuella och transpersoner. "Queer" åsyftar personer, handlingar eller förhållningssätt som faller utanför och/eller utmanar normer om kön och sexualitet. I den mån andra termer används i den ryska medieretorik som studeras kommer detta att framgå och diskuteras.

särskilda punkter där narrativets linjäritet utmanas, vilket potentiellt öppnar upp för andra berättelser.

Metoden är en kvalitativ textanalys av hur rysk mainstreampress och tv-nyheter rapporterade om lagförslaget mellan 25 januari 2013 (dagen då det första utkastet godkändes av dumans underhus) och 11 juni samma år (när underhuset röstade genom det slutgiltiga förslaget). En intensiv och en extensiv studie genomfördes samtidigt. Den intensiva studien innebar en detaljerad genomläsning av dagstidningarna *Komsomolskaja Pravda* (Rysslands mest lästa dagstidning, med en populistisk och sensationsinriktad ton) och *Rossijskaja Gazeta* (en av de mest cirkulerade dagstidningarna, officiellt knuten till staten). På liknande sätt granskade jag den dagliga nyhetssändningen *Vremja* på statliga *Första kanalen*. Av praktiska skäl använde jag mig av dessa nyhetskällors internetsidor för att samla materialet. I den intensiva delen av studien valdes 129 artiklar och nyhetsklipp ut. För att få en mer komplett bild av hur frågan behandlades i ryska mainstreammedier under denna period gjorde jag samtidigt en extensiv analys, som granskade ett bredare spektrum av medier. Eftersom jag inte har någon jämförande ambition utan snarare vill finna gemensamma drag och allmänna mönster i mainstreamrapporteringen, betraktar jag skillnaden mellan källor och genrer – i materialet återfinns både populär och mer ”seriös” journalistisk, och både vanligt nyhetsmaterial, analyser och opinionsbildande texter – som en styrka.⁴ Även om tonen och ordvalet varierar mellan olika berättare och källor, var det tydligt att somliga teman konstant återkom i materialet.

Genom narrativanalys (Patterson & Monroe 1998; Czarniawska 2004; Robertson 2005) rekonstruerar jag ett dominerande narrativ i det undersökta materialet. Jag förstår narrativ som ett sätt att göra verkligheten begriplig: saker, händelser och personer tillskrivs mening genom att organiseras i en berättelse. Enligt Somers och Gibson (1994:28) konstrueras narrativ genom ”emplotment”. Detta innebär att händelser görs till episoder genom att ordnas tidsmässigt, rumsligt och kausalt i en intrig. Jag rekonstruerar ett antal teman, en sorts meningsskapande byggstenar som genom att repeteras om och om igen ger koherens till narrativet. Dessa teman är inte klart avgränsade utan överlappar varandra, och bör betraktas som analytiska konstruktioner snarare än ”funna” i materialet. Jag kommer att tala om ett homofobiskt narrativ i singular, men kommer att visa att denna berättelse innehåller spänningar och motsägelser,

4 Begreppet ”mainstreammedier” kan diskuteras, likaså i vilken mån dessa är censurerade och beroende av den ryska staten. Eftersom det inte finns plats här för en utförlig diskussion om medieklimatet i det samtida Ryssland, avgränsar jag mig här till att definiera ”mainstreammedier” som större och rikstäckande medier. Då dessa under Putins presidenttid i allt högre grad hamnat under direkt eller indirekt kontroll av staten, kännetecknas de i allmänhet av innehållsmässig homogenisering, ideologisk likriktning samt avsaknad av regimkritik (Lipman 2010; Oates 2007).

vilket blir viktigt i den sista delen av analysen. Slutligen är jag själv ansvarig för alla översättningar från ryska till svenska.

Historisk tillbakablick

En kort översikt av hur icke-normativa sexualiteter historiskt betraktats i Ryssland är nödvändig (för mer detaljerade skildringar rekommenderar jag Banting 1998; Healey 2001; Kon 1995; Essig 1999). Efter sitt maktövertagande 1917 avskaffade bolsjevikerna tsartidens sodomiförbud. Det ryska ordet för sodomi – *muzjelojstvo* – har den bokstavliga betydelsen ”att ligga med män”. Samkönade relationer mellan kvinnor har aldrig varit formellt förbjudna i Ryssland men har förtryckts, förnekats och förföljts inte desto mindre. Förbudet mot sodomi hade inrättats två hundra år tidigare av Peter den store – efter svensk modell – som del av hans ansträngningar att modernisera landet och införa striktare disciplin i armén (Kon 1998). Under sent 1800-tal infördes den moderna dikotomin ”homo/heterosexuell” i Ryssland, under påverkan av nya diagnoser i europeisk medicin och psykologi (Healey 2001). Bolsjevikernas borttagande av sodomiparagrafen motiverades av idén att lagar baserade på tradition och moral hörde till det ålderstigna borgerliga samhället. Under 1920-talet pågick en öppen och livlig diskussion om sexualiteten i det socialistiska samhället: medan vissa menade att sexuell frihet var en viktig del av de socialistiska idealen var andra (bland dem Lenin) mindre förtjusta i idén och menade istället att sexualiteten måste underordnas staten (Healey 2001:114). På 1930-talet, i en stalinistisk atmosfär av ökad misstänksamhet och jakt på inre fiender, återinfördes sodomilagen. Det fanns en oro för att dolda homosexuella nätverk skulle rekryteras till spionceller i västerländska maktens tjänst. Inte sällan gjordes en direkt koppling mellan homosexualitet och nazism, vilket uttrycktes i Maksim Gorkijs kända uppmaning: ”förstör de homosexuella så kommer nazismen att försvinna” (Ibid: 189).

I efterkrigstidens Sovjet var homosexualitet ett tabubelagt ämne, och frågan kom inte på den politiska agendan förrän under 1980-talets glasnost. Förutsättningarna för en öppen debatt var inte de bästa eftersom ämnet kom att diskuteras mot bakgrund av den globala aids epidemin, där homosexuella män, tillsammans med prostituerade och drogmissbrukare, kategoriserades som smittspridare (Banting 1998:346). 1993 avskaffades på nytt sodomiförbudet, som en del av ett reformpaket vilket möjliggjorde Rysslands inträde i Europarådet. Avkriminaliseringen skedde utan allmän debatt och förmodligen var de flesta ryssar inte medvetna om den. 1990-talet innebar en ökad queer-synlighet framförallt i populärkulturen, något som dessvärre sammanföll med en atmosfär av politisk instabilitet och nationellt identitetssökande efter Sovjetimperiets sammanbrott, vilket inte sällan involverade syndabockstänkande och stigmatisering av olika grupper. Igor Kon beskriver det som att

”komma ut in i kaos” (1995). Under Putins och Medvedevs presidentskap har homosexualitet tidvis seglat upp på den politiska agendan, inte minst i samband med de Pridemarscher som arrangerats i Moskva årligen sedan 2006. Det senaste decenniet har hbt-rättigheter, eller snarare hur frånvaron av sådana ska säkerställas och hur queer synlighet ska kontrolleras, blivit en del av en allmänpolitisk diskurs.

Denna korta genomgång visar att reglerandet av icke-normativa sexualiteter ofta spelat en symbolisk roll i rysk historia. Det har haft en säregen relation till modernisering och västernisering då både progressiva och repressiva lagar har blivit symboler för Rysslands relation till västerländsk modernitet. Som vi kommer att se är detta i högsta grad fallet när det gäller förbudet mot homosexuell propaganda. Homofobisk retorik sammankopplas med allt starkare anti-västliga strömningar och homosexualitet har kommit att representeras som ett alarmerande symptom på skadligt västerländsk inflytande.

Teoretiska utgångspunkter

TILLHÖRIGHETENS POLITIK, GLOBALISERING OCH SYNLIGHET

Begreppet tillhörighetens politik – ”the politics of belonging” – används av vissa feministiska forskare som teoretisk ingång till studiet av identitet, gränsdragande och social kategorisering i en globaliserad värld. Begreppet betecknar den komplexa och föränderliga process genom vilken vissa människor, grupper, värderingar, livsstilar och kroppar diskursivt och/eller materiellt inkluderas eller exkluderas från politiska gemenskaper. Yuval-Davis skiljer på tillhörighet och tillhörighetens politik: medan det första handlar om att ”känna sig hemma” handlar det andra om specifika politiska projekt som syftar till att skapa tillhörighet till vissa gemenskaper vilka i sig rekonstrueras genom dessa projekt. Hon betonar att denna process inte bara involverar eliter:

The politics of belonging involves not only the maintenance and reproduction of boundaries by the hegemonic political powers (within and outside the political community) but also their contestation, challenge and resistance by other political agents (2011:20).

Begreppet betonar det politiska i gränsdragande, att föreställandet av gemenskaper är en konfliktfylld och ojämlig praktik nära sammanbunden med fördelningen av makt i samhället. Anthias menar att berättelser om tillhörighet naturaliserar historiskt kontingenta maktrelationer genom att föreställa gemenskaper som stabila och självklara, vilket kräver att interna motsägelser och sprickor måste slätas över (2006:21).

Studiet av tillhörighetens politik förutsätter att det lokala relateras till det globala och vice versa. En vanlig reaktion på den känsla av instabilitet, osäkerhet och snabba sociokulturella förändringar som för många är globaliserings upplevda dimension, är reifiering och essentialisering av identitets-

markörer som föreställs vara "naturliga" eller "traditionella" (Kinnvall 2004). Mediernas globalisering bidrar till denna upplevelse av omvälvande fluktuation. Andersons teori om föreställda gemenskaper (1983) betonar som bekant att den moderna nationalismen hängde ihop med skapandet av nationella mediala offentligheter under 1800-talet som möjliggjorde en föreställning om en avgränsad och homogen nationell gemenskap. Dagens globaliserade, fragmenterade och digitaliserade medielandskap innebär att det blir svårare för nationalstater att kontrollera medieflödet och reglera vilka berättelser och bilder som sprids. Orgad menar att nationella medier inte längre är nationens enda historieberättare (2012:85). Mediernas globalisering och allt mer integrerade roll i människors vardag innebär att människor idag är exponerade för bilder och berättelser om olikhet och "möjliga liv" i mycket högre grad än för några decennier sedan. Som Silverstone kärnfullt uttrycker det: "the stranger's otherness is constantly in our face" (2007:13). Denna utmaning mot nationalstatens förmåga att definiera tillhörighet är viktig, och jag menar att skapandet och reglerandet av synlighet (för vissa identiteter och narrativ) är en central del av tillhörighetens politik idag. Butler skriver om olika sätt på vilka stater försöker hantera synlighet, genom att reglera vad människor kan se och höra, men också på vilket sätt de ser och hör. Genom att kontrollera vad som är synligt, hörbart och sägbart i offentligheten försöker, menar hon, stater påverka inte bara hur verkligheten framträder för medborgarna, utan också vem som räknas som subjekt (2004:xviii-xx). Detta involverar en reglering av innehållet i medierna, men också en reglering av perspektiv: vilka tolkningsramar – Butler kallar dem "hegemoniska grammatikor" – som görs tillgängliga och vilka positioner publiken erbjuds ta (2010:65). Butler studerar amerikanska medier under "kriget mot terrorismen", och hennes analys kan inte utan vidare överföras på ryska förhållanden. Hur, med vilka strategier och i vilken omfattning stater reglerar synlighet skiljer sig givetvis mellan olika kontexter. I Putins Ryssland sker mediekontrollen genom juridiska, ekonomiska och politiska påtryckningar men också genom både inom- och utomrättsligt våld. Utan att likställa eller relativisera de skillnader som finns vad gäller medieklimatet, menar jag att det dominerande narrativet jag kommer att rekonstruera kan förstås med hjälp av Butlers begrepp, som en hegemonisk grammatika som reglerar på vilket sätt homosexualitet ses och hörs, och hur det går att tala om hbt-frågor i den ryska mainstream-offentligheten.

KÖN, SEXUALITET, NATION

Tillhörighet kan inte reduceras till formellt medborgarskap, språk eller etnisk härkomst. Enligt Anthias har tillhörighet en affektiv dimension som handlar både om självidentifikation och andras erkännande: "to belong is to be accepted as part of a community, to feel safe within it and to have a stake in the future of such a community of membership" (2006). Social kategorisering utefter etni-

citet, kön och sexualitet – kategorier som är intersektionellt relaterade vilket innebär att de ömsesidigt medskapar och transformerar varandra (Crenshaw 1991) – spelar en viktig roll för inkluderande och exkluderande.

Forskare inom olika discipliner har undersökt hur nationell tillhörighet – på olika sätt – konstrueras med hjälp av normer och antaganden om kön och sexualitet, och vilka följder detta får på olika nivåer. Vi vet att kvinnors kroppar, klädsel och beteende ofta får symbolisera nationen och markera dess gränser, och att skapandet av modern nationalism därför hänger ihop med reglering av kvinnors sexualitet och handlingsfrihet (Eduards 2007; Kandiyoti 1996; Yuval-Davis 1997). Det har också undersökts hur nationalism inbegriper idéer inte bara om femininitet utan också om maskulinitet, till exempel om män som försvarare av nationens kvinnor och barn (Mayer 2000; Sasson-Levy 2003). Nationalism bygger historiskt på en heterosexuell matris där mäns och kvinnors åtrå till varandra anses garantera nationens fortlevnad, vilket förpassar icke-normativa sexualiteter till nationens symboliska marginaler, till exempel genom att förneka homosexuella rättigheter och representera dem som hot mot samhällskroppen (Mosse 1985; Parker et al 1992; Puri 2004). Internationellpolitisk forskning har visat att könad och sexualiserad nationalism också genomsyrar relationer *mellan* stater och folk, inte minst konstrueras diskurser och praktiker kring krig och säkerhet med hjälp av kön och sexualitet (Enloe 2000 Tickner 1992; Hansen 2000). Nyare studier inom denna disciplin, med inspiration från queer- och transteori, har skärskådats hur världspolitiken styrs av heteronormativa och könsbinära föreställningar (Weber 2014; Sjöberg 2012).

En annan ingång till problematiken är den kulturgeografiska, antropologiska och historiska litteratur som undersöker relationen mellan kön, sexualitet och rumslighet, inte minst hur särskilda platser könas och sexualiseras. Genom att icke-normativa sexualiteter symboliskt förpassas till andra länder och världsdelar, så kallade "perversitetens geografier", definieras och avgränsas "normal" sexualitet på hemmaplan (Bleys 1996; Bell & Valentine 1995). Skildringar av sexuell lössläpplighet, utbredd homosexualitet och sexuellt överaktiva vildar i europeiska kolonier i Afrika och Asien var en viktig del av orientalismens föreställningsvärld (Aldrich 2003; Hall 1997). Postkoloniala feminister har visat hur könade och sexualiserade geografier hänger ihop med makt och dominans: som bekant har tankefiguren om att "deras" kuvade kvinnor måste räddas från sina sexuellt förtryckande män används av västmakter för att legitimera såväl gårdagens imperialism som dagens interventionskrig och kontroll av minoriteter (Spivak 1993).

SEXUELL FRIHET OCH VÄSTERLÄNSK MODERNITET

Att sammanlänka sexuell frihet och hbt-rättigheter med västerländsk modernitet är inget nytt, men är en politisk idé som under 2000-talet artikulerats

allt oftare, på olika håll och i olika syften. Samtidigt har den inordnats i en övergripande berättelse om "civilisationernas kamp", enligt vilken världspolitikens grundläggande konflikt står mellan internt homogena men sinsemellan oförenliga kulturer, en tanke som ofta kokar ned till en föreställd motsättning mellan västerländsk modernitet och olika icke-västliga civilisationer. Å ena sidan uttrycks denna idé i en del afrikanska och asiatiska ledares retorik om homosexualitet som ett västerländskt påfund och lokala hbt-aktivister som femtekolonnare med band till de forna kolonialherrarna. Forskare har visat hur homofobi använts i antikoloniala och antivästliga projekt i bland annat Jamaica (LaFont 2009), Uganda (Kaoma 2013), Iran (Korycki & Nasirzadeh 2013) och Sydostasien (Weiss 2013), där lokala sexuella minoriteter får agera "proxies" för ett föreställt neokolonialt hot.

Å andra sidan artikuleras kopplingen mellan hbt-rättigheter och väst också av olika politiska aktörer i Europa och Nordamerika. Puar (2006) har myntat begreppet *homonationalism* för att beteckna hur erkännandet och inkluderingen av (vissa) homosexuella i den nationella gemenskapen, t ex genom samkönade äktenskap, ibland får symbolisera nationens förträfflighet och överlägsenhet gentemot andra kulturer. Detta inneslutande av homosexualitet i nationella projekt, tycks, åtminstone tillfälligt, upphäva den heterosexuella matris som historiskt genomsyrat nationalism. Detta sker dock, menar Puar, på bekostnad av uteslutandet och stigmatiseringen av dem som inte anses dela nationens "progressiva" syn på homosexuell rättigheter. På så sätt kan homonationalismen tjäna både inrikes- och utrikespolitiska syften. Ett exempel på homonationalism som diskuteras i litteraturen är hur vissa populist-nationalistiska partier i Västeuropa (som på hemmaplan knappast stått i första ledet utan snarast motarbetat sexuell jämlikhet) nu kommit att tala om hbt-rättigheter som ett västerländskt värde som hotas av islam, framförallt påstått homofobiska invandrare från muslimska länder (Gross 2011; Fassin 2010). Men kopplingen mellan västerländsk modernitet och hbt-rättigheter återfinns även i mainstreamretorik: en rad västledare har på kort tid tagit sig an hbt-vänlig retorik och kommit att tala om sexuella rättigheter som en omistlig del av liberal demokrati och modernitet (detta samtidigt som homofobi och diskriminerande lagar knappast försvunnit i väst). Inte minst såg vi i samband med Sothi-OS hur västerländska ledare stod på kö för att fördöma Rysslands anti-gaylagar, inte sällan med en civilisatorisk retorik som framställde hbt-rättigheter som en skiljelinje i ett nytt kallt krig mellan öst och väst (Sörberg 2014). En linjär modernistisk framstegs-syn underbygger sådan retorik: sexuell frihet blir en symbol för västs kulturella utveckling i motsats till den förmoderna andre. Rao påpekar att medan heteronormativ respektabilitet och patologiserandet av den homosexuelle var en markör för modernitet under 1800- och delar av 1900-talet, gäller det omvända idag. Hbt-rättigheter har blivit ny symbol för framsteg och en ny avdelare i den gamla skiljelinjen mellan väst och öst (Rao 2012). Detta kan jämföras med hur

synen på kvinnors rättigheter bundits upp med modernitetsdiskurser. Towns (2010) visar att medan tanken att kvinnor skulle förpassas till den privata sfären symboliserade modernitet under 1800-talet, har under 1900-talet istället kvinnors deltagande i politiken kommit att bli en internationell rangordnande norm för staters modernitet och status. Det finns, menar bland andra Rao (2012), konkreta negativa effekter av att hänga upp hbt-rättigheter på det västerländska moderna projektet. När västerländska ledare fördömer afrikanska länders förtryck av hbt-personer som "ociviliserat" går det inte att bortse från två sekel av imperialism och den moderniseringsretorik som användes för att legitimera västerländsk dominans (jmf Ahmed 2009). Likheter med diskursen om *la mission civilisatrice* undgår möjligen många i väst men knappast i ex-kolonierna, vilket innebär att lokala hbt-aktivister i t ex Uganda blir enkla mål för anklagelser om att gå imperialismens ärenden.

Dessa olika varianter av hur sexuell frigörelse kopplas till väst ska inte likställas, men har det gemensamt att de inordnar hbt-rättigheter i en civilisatorisk tolkningsram. Resultatet blir en historiskt falsk bild av en evig och inneboende aversion mot homosexualitet i icke-västliga kulturer. Samtidigt framställs hbt-rättigheter som en naturlig och omistlig följd av det moderna västerländska projektet snarare än som ett kontingent resultat av aktivisters kamp mot lokala heteropatriarkala intressen. Genom att sexuella attityder representeras som inneboende i kulturer ignoreras komplexitet och interna stratifieringar. Dessutom ser vi hur denna föreställda sexuella geografi utnyttjas av olika aktörer för att legitimera politiska påtryckningar, kontroll och dominans av olika "andra".

Jag menar det ryska förbudet mot homosexuell propaganda måste förstås mot bakgrund av hur sexuell frihet inordnats i en civilisatorisk tolkningsram. Vi kommer snart att se hur förbudet motiveras utifrån en sexuell geografi enligt vilken att vara västerländsk är att vara för hbt-rättigheter. På så sätt blir frågan om queeras tillhörighet i den ryska gemenskapen till en fråga om vilken värld Ryssland ska tillhöra, och hbt-rättigheter inlemmas i en strid om västerländsk modernitet, globalt inflytande och geopolitisk positionering.

Det dominerande narrativet

En närläsning av ryska mainstreammediers rapportering visar att ett narrativ är helt dominerande. Även om ton och ordval varierar mellan de medier jag studerat återkommer tre teman, som genom att upprepas gång på gång skapar en känsla av koherens och linjaritet.

HOTET MOT NATIONEN

För det första porträtteras homosexuella som ett hot mot den ryska nationens överlevnad. Genom att representeras som antitesen till Rysslands framtida väl-

gång exkluderas homosexuella från den föreställda gemenskapen. Putin har vid upprepade tillfällen kopplat sexuella minoriteters rättigheter till den demografiska situationen i landet. När han under en presskonferens i Nederländerna tillfrågades om lagen mot homosexuell propaganda gjorde presidenten denna sammankoppling. *Komsomolskaja Pravda* skrev:

Presidenten lät inte politisk korrekthet hindra honom från att svara, utan talade till punkt.

- Vad gäller förbuden mot homosexuell propaganda i några av våra regioner säger det något om stämningarna bland det ryska folket. Och vi måste respektera dem. Jag är helt öppen med min position i denna fråga: jag anser att jag måste försvara sexuella minoriteters rättigheter, men samkönade äktenskap bringar inga barn till världen. Både i Europa och i Ryssland står vi inför ett demografiskt problem. Naturligtvis kan det lösas med hjälp av inflyttade, men jag skulle önska att nativiteten hos oss i Ryssland växte framförallt bland titulärnationerna: ryssar, tatarer, tjetjener, judar och så vidare (Smirnov 2013).

Samma koppling, inklusive de xenofobiska undertonerna, gjordes i en satirisk artikel i *Moskovskij Komsomolets*, med hänvisning till den politiska utvecklingen i Frankrike:

Stackars fransoser. Kanske kommer de att dö ut efter sin nyligen antagna lag om samkönade äktenskap. De som alltid verkat så amorösa, och nu vill de inte längre fortplanta sig (...) Men de kanske föredrar svartmuskiga eller mörka bebisar (Semjonytj 2013).

Som vi ser framställs homosexualitet som sterilitet: det blir en symbol för nationens oförmåga att reproducera sig själv. En sådan narrativ strategi öppnar för tolkningen att begränsandet av sexuella minoriteters yttrandefrihet inte handlar om att inskränka på deras rättigheter utan om att säkra nationens överlevnad. Citaten illustrerar tydligt feministiska forskares resonemang om hur heterosexuella kvinnors och mäns kroppar skrivs in i nationella berättelser, tilldelas en status som "gränsvaktare" (Yuval-Davis 1997) och ett speciellt ansvar för nationens fortlevnad. Förbudet mot homosexuell propaganda blir på så sätt biopolitik: reglerandet av sexualitet avgör (nationens) liv eller död. I denna heterosexuella matris, enligt vilken kärleken och åtrån mellan kvinnor och män garanterar nationens fortlevnad, finns ingen plats för queera.

På ett ännu mer konkret sätt framställs homosexualitet som ett hot mot själva förkroppsligandet av nationens framtid, nämligen ryska barn. Lagen pekar specifikt ut homosexuell propaganda mot underåriga. Ett återkommande argument i mainstreammedierna är att information om "den homosexuella livsstilen" kan vara skadlig för barn och öka risken för att de blir homosexuella. En representant från ryska utrikesdepartementet klargjorde den ryska positionen om hbt-rättigheter vid ett möte med EU-parlamentariker:

Vad motiverar allt detta väsen om sexuella minoriteters skydd mot påstådd diskriminering? För det första påminner jag om att i Ryssland är all diskriminering förbjuden enligt konstitutionen. Vi förbjuder propaganda för homo-

sexualitet mot underåriga, eftersom deras psyken ännu inte är starka nog. Vi är förpliktigade att ha ett sådant varsamt förhållningssätt till barn, inte minst av internationella konventionen om barns rättigheter (GayRussia 2013a).

I det dominerande narrativet görs ofta ingen åtskillnad mellan homosexualitet och pedofili. Att de vanligaste nedsättande ryska orden för homosexuella (*pidor, pedik, pederast*) är härledda från eller besläktade med pedofili gör att denna koppling ligger språkligt nära till hands. Ett nyhetsklipp från *Första kanalen* illustrerar hur sammanlänkningen kan göras. Bilder från den tidigare nämnda presskonferensen i Nederländerna, där Putin fick frågor om hbt-rättigheter, avlöstes direkt av följande djupdykning i den holländska toleransen, där berättarrösten ackompanjerades av bilder av lekande barn på gatan:

I Nederländerna är samhället annorlunda. Nyligen försvarade en förening för pedofiler sin rätt att existera i en domstol. Dess ledare Marijn Uittenbogaard framställer sig själv som ett offer och berättar hur svårt det är att vara pedofil idag, eftersom man är tvingad att hålla tillbaka sina instinkter. ”Om du förbjuds att klia dig, men någonting kliar, blir det så outhärdligt att livet förvandlas till ett helvete” – berättar Uittenbogaard. Ett under av holländsk tolerans. För några år sedan skapade Martijn ett parti för pedofiler, som till och med tog sig in i parlamentet och kämpade inte bara för legalisering av sex med tolvåringar, men också för av narkotikaförsäljning till barn (Blagoj 2013).

Under presidentens årliga telefonväkteri på *Första kanalen* fick Putin en fråga om kritiken han fått i Nederländerna, och gjorde samma koppling.

Ni har helt rätt, under min senaste resa ägnades mycket tid under förhandlingarna till sexuella minoritetsrättigheter och andra liknande frågor. Men, ni förstår, vi har våra normer, jag talade öppet om det där och kan upprepa det här: bara för att en domstol i Holland tillåtit en organisation som sysslar med att sprida pedofili, varför måste vi överta dessa normer? (Första kanalen 2013b)

Den upprepade sammankopplingen mellan homosexualitet och pedofili etablerar en tolkningsram som reglerar hur homosexualitet ses och hörs, samt vilka positioner som läsaren kan ta. Att kritisera lagen mot homosexuell propaganda eller i allmänhet förespråka hbt-rättigheter i den ryska offentligheten medför därför risken att uppfattas som någon som försvarar övergrepp mot barn.

Argumentet om barns sårbara mentalitet och argumentet om pedofili förenas i diskussionen om risken att västerländska samkönade par ska adoptera ryska barn. Ämnet fick stor uppmärksamhet i ryska mainstreammedier under våren 2013 och flera toppolitiker, däribland presidenten, uttryckte sin oro. I *Komsomolskaja Pravda* kunde man läsa att frågan har aktualiserats genom legaliseringen av samkönade äktenskap i fler europeiska länder, vilket skapar ”en verklig fara för att ryska föräldralösa barn tas från barnhemmet direkt i armarna på perversa (*izvrasjtjentsam*)”. Artikeln återger forskning av en amerikansk sociolog som ska visa att barn som uppfostrats av samkönade föräldrar har större benägenhet till självmord, otrohet och att få könssjukdomar (Kuzina

2013). En annan artikel i samma tidning, på tal om protesterna mot samkönade äktenskap i Frankrike, drog frågan ännu längre:

Men vad är det människor kämpar mot? Samkönade äktenskap ger homosexuella par rätt att adoptera barn. Inte bara adoptera barn, utan man skapar faktiskt en marknad för barnhandel. Nu kan man, precis som i Amerika, faktiskt köpa barn. Människor har insett att detta är nästa steg till att barn förvandlas till en handelsvara (Aslamova 2013).

Forskare har visat att icke-heterosexuella ofta framställs som ett hot mot nationell säkerhet (Campbell 1998). Detta ökade tydligt i en artikel i *Izvestija* med titeln ”Politiska experter förutspår en gayrevolution i Ryssland”, som återgav en ny rapport om den påstått ökade verksamheten bland ryska hbt-aktivister finansierade av utländska intressen:

”Det är fullt möjligt att något i stil med en ’sexuell gayrevolution’ inträffar, åtföljt av ett sammanbrott för en redan försvagad samhällsmoral. Om det händer riskerar Ryssland att på nytt hamna i en artificiellt organiserad period av kaos, liknande kaoset under 1990-talet” – sägs det i dokumentet. – Vi ser en tydlig risk för att hbt-samhället kan bli en av de destabiliserande faktorerna – säger statsvetaren (Podosenov 2013).

Ytterligare en variant av temat ”hotet mot nationen” talar om sexuella minoriteter med hjälp av medicinska och kroppsliga metaforer. Homosexualitet representeras som fysisk sjukdom eller död, ett hot mot en frisk samhällskropp. I det studerade materialet används ibland ord som infektion (*zaraza*) och sjukdom (*bolezn'*) för att beteckna homosexualitet (Tjitjkanov 2013). Bilderna som används för att illustrera nyheter om homosexualitet kan också konnotera ohälsa. En artikel i *Komsomolskaja Pravda* om författaren Masha Gessen, känd lesbisk Putinkritiker och hbt-aktivist, var bildsatt med ett fotografi av henne med cigarett i munnen, en gråaktig hudton och ett iögonfallande ohälsosamt utseende (Ogneva-Salvoni 2013). Det är också intressant att lagen mot homosexuell propaganda introducerades för duman tillsammans med ett antitobaksprojekt. *Första kanalen* presenterade de två åtgärdsförslagen under samma rubrik: ”Statsduman diskuterar en serie åtgärder mot tobak och förbud mot homosexuell propaganda” (Sjisjkin 2013). Jag menar att den dominerande tolkningsramen reglerar homosexualitetens synlighet på ett sätt som gör det logiskt att framställa antigaylagar som ett sätt att vaccinera eller bota samhället från sjukdom.

MAJORITETEN SLÅR TILLBAKA

Det andra temat jag identifierat i det dominerande narrativet handlar om att representera homosexuella som en liten men mycket inflytelserik minoritet som påtvingar sina värderingar och sin livsstil på majoriteten. Lagen mot homosexuell propaganda framställs som ett sätt att försvara majoritetens rättigheter. Ett bakomliggande antagande är att majoriteten har rätt att sätta nor-

merna för lämpligt beteende i en gemenskap. Andra gruppers tillhörighet blir på så sätt villkorad av majoritetens vilja att tolerera olikheter (jmf Bhabha 1990:208). När Europadomstolen fördömde Rysslands förbud mot så kallade ”gayparader”, tolkade Valerij Zorkin, ordförande för den ryska federala konstitutionella domstolen, detta som “... ett uppenbart tendentiöst försvar av sexuella minoriteters rättigheter, vilket i praktiken innebär att minoritetens normer förklaras vara obligatoriska för den heterosexuella majoriteten” (Bajev 2013a).

På ett sätt som liknar klassisk anti-semitisk retorik skildras homosexuella – direkt eller indirekt – som en världsomspännande elit med en makt som vida överskrider deras antal. I en intervju i *Komsomolskaja Pravda* med Vitalij Milonov, ledamot i Sankt Petersburgs lokala дума, initiativtagare till och en av de politiker som oftast förknippas med förbudet mot homosexuell propaganda, hävdar han att “... den så kallade fria pressen är koncentrerad i händerna på sodomiter” (Vorsobin 2013). Tidningen *Trud* publicerade en artikel som undersökte de ekonomiska intressena bakom homosexuell propaganda:

I själva verket finns en mäktig industri bakom den homosexuella subkulturen: kläder, accessoarer, show-business ... Denna industri kräver ständigt nya marknader, och vårt land är just en sådan potentiell marknad. Det är ingen slump att sedan mitten av förra decenniet har temat ”gayparader” med alla medel trummats in i vårt medvetande. Just dessa ”parader” är en viktig arena för att föra fram nya gaytrender (Frolov 2013).

Citatet uttrycker en oro över en ökad synlighet för homosexualitet, vilket påminner oss om Silverstones ord om hur mediernas globalisering skapar en upplevelse av ”otherness constantly in our face” (2007:13). Retoriken illustrerar ett försök att kontrollera denna synlighet genom att koppla homosexuella till en global kapitalistisk elit. En sådan tolkningsram gör det möjligt att framställa homopropagandalagen, ett initiativ som stöds av alla etablerade partier, presidenten, en så gott som enhällig дума, mainstreammedierna och även kändisar som Alla Pugatjova och Dima Bilan, som en sorts folkuppror mot ett politiskt korrekt etablissemang, eller med ovannämnde Milonovs ord: ”de liberala värdenas diktatur” (GayRussia, 2013b). Denna populistiska tankefigur är, menar jag, en viktig pusselbit för att vi ska förstå hur detta homofobiska narrativ blivit hegemoniskt i den ryska offentligheten. Idén att ett helt samhälle ska slå ned mot en minoritet som redan saknar alla rättigheter av betydelse kunde varit svår att sälja till massorna. Därför måste denna minoritet framställas som en elit som hotar vanliga människors frihet. Hbt-rättigheter representeras som ett odemokratiskt angrepp på folksuveräniteten. Det är lätt att dra paralleller till 1980-talets brittisk-amerikanska konservatism och dess retorik om ”tysta majoriteter” som slutligen fått nog och slår tillbaka mot en föreställd liberal politiskt korrekt elit.

Under samma period som lagförslaget hanterades av duman rapporterade ryska mainstreammedier intensivt om hbt-frågor i andra länder. *Första kana-*

len gav mycket uppmärksamhet åt gatuprotesterna i Frankrike mot den lag om samkönade äktenskap som infördes i maj 2013. En tydlig tendens i rapporteringen var att understryka de franska protesternas folkliga karaktär, att beskriva dem som en massrörelse och en gräsrotsreaktion mot president Hollandes regering. En typisk formulering var "... initiativet har väckt ett massivt missnöje bland fransmännen och lett till många protestaktioner" (Första kanalen 2013c). I ett nyhetsklipp på samma kanal artikulerade berättarrösten själv fransmannens antagna känslor:

Har den franska regeringen verkligen inte mer angelägna problem än att förstöra traditionella värden, undrar de som deltar i protesterna. Är inte till exempel arbetslösheten ett mer aktuellt problem? (Jemeljanov 2013).

I en artikel med titeln "Den franska våren" gjorde *Komsomolskaja Pravda* en jämförelse med de senaste årens uppror mot diktatorer i arabvärlden (Sjamir 2013a). *Första kanalen* beskrev den nya äktenskapslagen i Frankrike som en revolution som förändrar samhällets grundvalar:

När lagförslaget träder i kraft kommer begreppen man och hustru samt pappa och mamma för alltid försvinna ur officiella dokument, kvar finns bara förälder nummer ett och förälder nummer två (...) Lagförslaget om samkönade äktenskap har kallats den mest radikala (*samoj gromkoj*) sociala reformen i Frankrike sedan 1981, då dödsstraffet avskaffades (Jurjeva 2013).

I *Första kanalens* internationella rapportering om hbt-frågor framträder en bild av en trend som sveper över världen där sexuella minoriteter lyckas få igenom radikala reformer som fundamentalt förändrar könsroller och barns liv. Enligt narrativet börjar det dock formos en motrörelse av vanliga människor som reagerar på förändringarna. Ett nyhetsklipp rapporterar om protester mot hbt-rättigheter i Ukraina, Brasilien, Nya Zeeland och Georgien, och avslutas med några skräckhistorier som tydligt visar vad som står på spel i denna globala kamp om traditionella värden:

För tolv år sedan tillät Holland massadoptioner av barn för homosexuella för första gången. Generationen med två pappor eller två mammor har ännu inte växt upp. Forskningen är ofta motsägelsefull. Men traditioner utplånas snabbare än barn växer upp. I Skandinavien har toaletter för "det tredje könet" dykt upp, och i Holland finns en officiell organisation för pedofiler (Kibaltjitj 2013).

Ibland görs explicita jämförelser med situationen i Ryssland, ibland inte. Jag menar att ryska mainstreammediers rapportering om hbt-frågor i Frankrike och andra länder skapar en sorts "spegeleffekt" (Dhoust *et al* 2013): berättelser om andra platser erbjuder modeller eller mot-modeller för det egna landet. I kontrast till andra länder framstår Ryssland som de traditionella värdenas utpost, ett land där kampen mot politisk korrekthet fortfarande kan vinnas. Tanken artikulerades bland annat i det utdrag från Putins tal till duman som inledde denna artikel. Den ryske statsvetaren Pavel Danilin, välkänd ideolog

bakom maktpartiet Enade Ryssland, har utvecklat idén om Ryssland som en ledare i en transnationell konservativ rörelse:

... experimenten i politisk korrekthet i relation till sexuella minoriteter som pågår i hela världen väcker avsky och förakt. Ryssland kan naturligtvis inta en högprofilerad position i förhållande till de progressiva lagförslag som genomförs i västländerna och bli en referenspunkt för många intellektuella som förnöjsamt betraktar dekadensen i Västeuropa (...) På så sätt kan Ryssland tydligt och entydigt mejsla ut sin position och bli en moralisk ledare (Bajev 2013b).

EN ICKE-VÄSTLIG MODERNITET

Under 2000-talets första decennium, samtidigt som homosexualitet blev allt synligare i den ryska offentligheten, intensifierades diskussionen om Rysslands civilisatoriska tillhörighet, vilket bland annat medförde ett återupplivande av den gamla tvistefrågan om Ryssland är västerländskt eller inte (Neumann 1996). Frågan om hbt-rättigheter har – från att ha ignorerats eller tystats ned – hamnat i mitten av denna strid. En vanlig idé i mediematerialet jag studerat är att begränsandet av hbt-rättigheter är ett civilisatoriskt val: en symbolisk handling som visar att Ryssland valt bort västerländsk modernitet, något som uttrycktes i en artikel i *Moskovskij Komsomolets*:

Mellan Ryssland och väst pågår ett krig. Om människan, och hur hon ska vara (...) Väst legaliserar homosexuella äktenskap. Ryssland förbjuder till och med propaganda för homosexualitet. Förbudet handlar i själva verket om väst och dess gaylagar (Sjevtjenko 2013).

Sexuellt progressiva lagar i Västeuropa och USA framställs inte som resultatet av lokala aktivisters kamp mot förtryck och diskriminering, överallt motarbetad av reaktionära krafter på hemmaplan, utan som ett essentiellt västerländskt värde i en pågående civilisationernas kamp. En rysk nationell tradition konstrueras och homosexualitet framställs som något nytt och främmande, något som står i motsättning till, som en dumaledamot uttryckte det i en annan artikel i *Moskovskij Komsomolets*, ”den ryska människans själ” (Rozjkova 2013). En myt om ett ryskt hemland där heterosexualitet är det naturliga tillståndet (snarare än en historisk och socialt kontingent norm) underbygger retoriken om förbudet mot homosexuell propaganda. På detta sätt speglar den ryska retoriken den homonationalism som enligt Puar genomsyrar vissa västerländska politikernas och aktivisters engagemang för hbt-frågor. Bägge narrativen bygger på samma essentialistiska sexuella geografi: ett hbt-vänligt väst ställs gentemot ett icke-väst som värnar ”traditionella” heterosexuella familjevärden. Ryska politiker delar sina västerländska kollegors inställning att ökade hbt-rättigheter markerar att ett land valt den liberala modernitetens väg, men deras slutsats blir den motsatta eftersom de inte vill efterlikna väst.

Innan vi undersöker detta tema vidare bör något sägas om en ambivalens som historiskt kännetecknat berättelser om Rysslands civilisationstillhörig-

het. Rysk identitetsskapande har ofta vilat på såväl orientalistiska och occidentalistiska idéer, baserat på den historiska erfarenheten av att vara såväl en kolonistör av ett föreställt "öst" (Kaukasus, Centralasien, Ukraina) som underkastad västerländsk dominans (militär, ekonomisk och kulturell). Flera forskare menar därför att Ryssland paradoxalt nog både har en imperie- och en subaltern identitet (Olofsson 2008; Tlostanova 2012). Med Dostojevskijs ord: "i Europa är vi tatarer medan vi i Asien är européer" (citerad i Shkandrij 2002:16). Den ryska gemenskapen har historiskt föreställts i ett spänningsfält mellan ett symboliskt öst och ett symboliskt väst. Denna postkoloniala paradox är, menar jag, nödvändig för att förstå samtida narrativ om homosexualitet i Ryssland. Detta antyds av Healey:

The tripartite 'geography of perversion' with its comparatively innocent Russia interpolated between a 'civilized' Europe and a decidedly 'primitive' or 'backward' 'East', permitted and permits Russians to imagine their nation as universally, naturally, and purely heterosexual (Healey, 2001:251f).

Under 1800-talet skrev ryska orientalisterna som Pusjkin och Tolstoj om hur ryska soldater förälskade sig i exotiska svartögda bergsprinsessor, erotiska skildringar som framställde Kaukasus som en plats av hämningslös sexuell frihet omöjlig att leva ut i civilisationens metropoler. Idag sker ett annat rumsbyggande som istället förpassar avvikande sexualitet till den västerländske andre. Trots deras olikheter – 1800-talets sexuella orientalism var ofta romantiserande medan dagens sexuella occidentalism framställer västerländsk sexualitet i negativ dager – menar jag att bägge narrativen tjänar syftet att avgränsa och definiera "normal" sexualitet på hemmaplan.

Den subaltern dimensionen av ryskt identitetsskapande uttrycks genom en stark anti-imperialistisk underton i retoriken om homosexuell propaganda. Hbt-rättigheter representeras som ett kolonialt pådyvlande av västerländska värderingar på resten av världen. När Putin under sitt årliga telefonväkteri på *Första kanalen* fick en fråga om den kritik som riktats mot propagandalagen av västerländska ledare, uttryckte han denna idé: "Varför kräver de att vi ska importera deras normer? Vad skulle hända om vi krävde att de skulle importera våra normer?" (Första kanalen 2013b). En artikel i *Komsomolskaja Pravda* med titeln "Sodom och Gomorra i europeisk politik", diskuterade skälen till varför väst börjat försvara sexuella minoriteter i Ryssland:

De västerländska prohomosexuella eliterna ökar sitt tryck på Ryssland (...) Målet med detta agerande är att stoppa lagen (om homosexuell propaganda, ö.a.) och att utöka privilegierna för det ryska LGBT (lesbiska, gay, bisexuella, transgender)-samhället (...) Världssamfundet njuter tydligt av effekterna av de aktioner som genomförs av anhängare till samkönade äktenskap. De hetsar dem mot förespråkare för traditionella familjevärden, och till de konflikter som redan finns mellan religioner och mellan nationer i Ryssland läggs en konflikt mellan den hetero- och den homosexuella befolkningen. Känns inte

historien bekant? Ju starkare Sovjetunionen var, desto mer bussade de så kallade utvecklade länderna sina hundar mot oss. Men när unionen föll samman och Ryssland råkade ut för alla möjliga katastrofer, förvandlades gårdagens fiendskap plötsligt till kärlek och ömsesidig förståelse (Potapov 2013).

När den brittiske skådespelaren Stephen Fry sommaren 2013 i ett brev till David Cameron manade till bojkott av OS i Sotji och jämförde situationen för hbt-personer i Ryssland med judeförföljelsen i Nazityskland, kopplades detta i ryska medier snabbt till USA:s och Västeuropas geopolitiska ambitioner. En kolumnist i *Komsomolskaja Pravda* jämförde med hur USA:s invasion av Afghanistan föregåtts av propaganda om talibanernas förtryck av kvinnor, och menade att Frys brev borde föranleda en översyn av det ryska luftvärnsförsvaret (Shamir 2013b). En annan kolumnist på samma tidning skrev:

Denna allians av världens homosexuella i kampen mot Ryssland i samband med OS börjar bli tröttsam (...) Kanske är deras huvudsakliga mål ett annat. Som Fry uttryckte det: "Vi måste till varje pris få den civiliserade världen att upphöra att stödja Ryssland". Allt sammanfaller på ett mirakulöst sätt. Den generella amerikanska utrikespolitiska linjen att stödja homosexuella i världen (i första hand i Ryssland) har under det senaste året på ett märkligt sätt sammanfallit med en intensifiering av aktiviteten bland gay- och lesbiska aktivister från global show business (...). Men det mest komiska (eller tragiska) är att Vita huset förhåller sig till de homosexuella på samma sätt som till talibanerna (först närde man dem, sen visste man inte vad man skulle göra av dem). Om ett par år kommer Fry eller Lady Gaga känna sig som planetens elit, och i staters namn börja förklara krig mot "inkorreakta" länder. Och Obama kommer springa deras ärenden (Grisjin 2013).

Ibland beskylls populärkulturen för att vara ett medel för västerländsk imperialism. I en intervju i *Novyje Izvestija* kritiserade Dima Bilan, en av Rysslands mest framgångsrika popstjärnor, utländska artister för deras stöd till sexuella minoriteter i Ryssland (Mazjajev 2013). En ledamot i ryska Federationsrådet uttryckte sin oro för att homosexuell propaganda ska spridas genom västerländska datorspel (Bajev 2013c).

Hbt-rättigheter i Europa framställs som ett bevis på dekadens och moralisk kollaps. I en intervju i *Rossijskaja Gazeta* med en rysk kvinna boende i Norge, berättas att den norska staten förklarat att sagan om Askungen är "intolerant", och därför ersatt den med en bok om en prins som blir kär i en kung. Den intervjuade kvinnan berättar också om några norska föräldrar som våldtagit sitt tvååriga barn, och att "naturliga människor" (*naturally*) nu är en utrotningshotad grupp i Norge (Jelkov 2013). I *Komsomolskaja Pravda* illustreras nyheter om hbt-frågor – i Ryssland och annorstädes – ofta med spektakulära bilder från västerländska Prideparader, med tillräckligt mycket nakenhet, fjäderboor och läder för att garantera att kopplingen mellan hbt-rättigheter och ett sexuellt degenererat väst inte går någon läsare förbi. Pridemarscher och samkönade äktenskap blir symboler för hur den europeiska moderniteten nått en

slutpunkt. En artikel i *Rossijskaja Gazeta* med titeln "Solnedgång i Europa" uttrycker denna idé:

... idag bugar sig européerna inte för Gud, inte ens för pengar, utan för bekvämlighet, mode och njutning (...) Den verkliga "ideologin som uppfyller religionens roll" i väst har blivit politisk korrekthet (...) Jag behöver inte ens nämna tolerans för homosexualitet och krav på att legalisera samkönade äktenskap, något som kategoriskt motsäger kyrkans dogmer och traditioner (...) En annan sak är att det moderna sekulära Europa, pensionsfärdigt och "utan testosteron", har inte bara förlorat sin ekonomiska och politiska dominans i världen, utan håller uppenbart på att förlora sin kreativa energi inom vetenskap och kultur (...) Eurocentrismen går mot sin ände inom alla områden, från ekonomin till kulturen (Radzikovskij 2013).

Ibland görs explicita kopplingar mellan hbt-rättigheter och eurokrisen. Rysslands EU-ambassadör Vladimir Tjizjov sade i en intervju:

Vi ser med viss förvåning och oro på vissa tendenser under den senaste tiden: mot bakgrund av den finansiella och ekonomiska krisen, när Europa knappast har brist på problem, skiftas fokus på ett målmedvetet sätt mot det ytterst specifika problematiken kring hbt-gemenskapens rättigheter (RIA Novosti 2013).

Idén om hbt-rättigheter som symbol för den västerländska civilisationens korruption uttrycks också genom upprepade jämförelser med Romarrikets undergång (GayRussia 2013c).

Även om den framställer den ryska gemenskapen i ett nostalgiskt skimmer är berättelsen som uttrycks i mainstreammedierna inte anti-modern. Den är inte emot modern teknologi utan stödjer sig på förnuft och vetenskap, till exempel genom att citera forskning om samkönade föräldrar. Snarare än att förkasta framstegstanken föreställer man sig en *annan* modernitet, ett alternativ till den som erbjuds av den västerländska civilisationen. Då den västerländska vägen till modernitet framställs som sammanbunden med sexuell frihet, nödvändiggör bortväljandet av den första också att man förkastar den andra. Det europeiska moderna projektet befinner sig enligt berättelsen i en återvändsgränd, och Ryssland anses erbjuda en bättre väg framåt. En intressant parallell gjordes i en radiointervju med Vladimir Milov, ledare för oppositionspartiet Det demokratiska valet. Han jämförde samkönade äktenskap med kärnkraft, som enligt honom en gång ansågs vara modernitetens höjdpunkt men som nu stängs ned (GayRussia 2013d). Retoriken om att Ryssland erbjuder en annan modernitet ekar av en flera sekel gammal messiansk myt om Ryssland som "det tredje Rom", en idé som nyligen återupprättats i Putins retorik om att Ryssland måste följa en distinkt kulturell och politisk väg. Ideologin om "den speciella vägen" har enligt Pain och Verchovskij (2012) ersatt Marxism-Leninismen som statsideologi i det postsovetiska Ryssland. Emellertid är idén om att det finns icke-västerländska former av modernitet inte unik för Ryssland utan en tendens som kan observeras på många platser i dagens globaliserade och postkolo-

niala värld. Appadurai menar att moderniteten är ”på fri fot”: att upplysningens metanarrativ om en homogen modernitet i allt högre grad utmanas av lokala och subversiva moderniteter (1996:18).

Hittills har vi sett hur narrativet positionerat Ryssland i en subaltern roll, som ett offer för väst imperialism. Denna tolkningsram öppnar upp för ett specifikt sätt att se och höra lokala hbt-aktivister i Ryssland: som femtekolonnare utsända från väst. Men den tidigare nämnda postkoloniala paradoxen i ryskt identitetsskapande gör att Ryssland ibland istället positioneras som imperium. Med klangbotten i orientalistiska stereotyper om ”österländska” folk som ocviliserade, intoleranta och våldsamma används det faktum att många muslimer bor i Ryssland som argument för att begränsa hbt-rättigheter i Ryssland. Under en presskonferens som visades av *Första kanalen* fick Putin en fråga om lagen mot homosexuell propaganda, och betonade då att man måste ta hänsyn till de förmodade stämningarna i vissa regioner:

Jag har svårt att föreställa mig att man skulle tillåta samkönade äktenskap i Tjetjenien. Kan ni föreställa er det? Det skulle skörda sina offer! Ni måste förstå vilket samhälle vi lever i (Blagoj 2013).

Detta är inte den enda gången Rysslands påstått homofobiska ”öst” får tjäna som anledning att begränsa hbt-rättigheter. Liknande retorik har använts av Valerij Zorkin, ordförande för den federala konstitutionsdomstolen, som tog upp exemplet vad som skulle hända om en gayparad anordnats i Machatjkala (huvudstad i den nordkaukasiska delrepubliken Dagestan) för att påvisa det absurda i att tillåta sådana manifestationer i Ryssland (GayRussia, 2013e). En politiker pekade ut muslimer specifikt: “... glöm inte att islam är starkt här. Därför är sådana saker inte acceptabla” (GayRussia, 2013f).

Öppningar

Även om det rekonstruerade narrativet är starkt dominerande i det material jag studerat, knappast förvånande givet den kontroll och censur den ryska regimen utövar över mainstreammedierna, är det inte outmanat i det ryska medielandskapet. För den som vänder sig till alternativa medier, vilka trots Putins åtstramningar fortfarande erbjuder motbilder till mainstreammedierna, finns en mångfald av olika kritiska perspektiv på lagen om homosexuell propaganda. Tidvis lyckas alternativa berättelser penetrera även den censurerade offentligheten, inte minst som resultat av hbt-manifestationer medvetet utformade för att väcka uppmärksamhet och skapa synlighet. Min studie indikerar dock att när kritiska narrativ återfinns i mainstreammedierna tenderar de att dela några av de grundläggande antagandena hos narrativet de kritiserar. Ryska förespråkare av hbt-rättigheter hänvisar inte sällan till europeiska institutioner och värden: de som kritiserat förbuden mot Prideparader i Moskva har till exempel ofta hänvisat till Europakonventionen för mänskliga rättigheter. I det mediematerial jag studerat är fördömanden av homofobi i Ryssland från västerländska

politiker, NGOs och institutioner knappast nedtystade eller ignorerade, utan ofta närvarande. Jag menar att dessa kritiska röster – vare sig de representeras av ryska eller utländska aktörer – genom att fortsatt sammankoppla hbt-rättigheter och väst, inte motsäger det dominerande narrativet utan passar ganska bra in i det. Den tolkningsram som etablerats reglerar hur sådan kritik ska ses och höras: som ännu ett försök från väst att dominera Ryssland.

Emellertid finns inom det dominerande narrativet sprickor och motsägelser. Jag har i det studerade mediematerialet identifierat några avbrott, specifika moment som den dominerande tolkningsramen har svårt att begripliggöra, något som potentiellt öppnar upp för alternativa berättelser (jmf Butler 2010). Det första avbrottet bygger på den tidigare nämnda öst/väst-ambivalensen. Sammanlänkandet mellan västerländsk modernitet och hbt-rättigheter innebär idag att ryska queera blivit syndabockar i ett klimat av ökad misstro mot väst, men det behöver inte alltid vara så. Ryska eliter har historiskt pendlat mellan misstro mot väst och omfamnande av allt västerländskt (Tlostanova 2012) och det finns ingen anledning att tro att dagens antivästliga stämningar kommer att vara för evigt. Putins uttalande om att hbt-rättigheter vore otänkbara i Rysslands muslimska regioner öppnar upp för möjligheten att, om ryska eliter i framtiden skulle positionera sig närmare väst och skärma sig från den orientalistiska konstituerande andre, kan stärkta hbt-rättigheter bli en symbol för ett sådant civilisatoriskt ställningstagande. Jag menar att en sådan möjlig öppning kunde skönjas i en serie artiklar publicerade i *Komsomolskaja Pravda* om brutalt förtryck av hbt-personer i Nigeria och Zimbabwe, i vilka hbt-situationen i Afrika kontrasterades mot samkönade äktenskap i Europa, medan Ryssland inte alls nämndes (Pjatnitskaja 2013a; 2013b). Oavsett om det var syftet eller inte öppnade artiklarna upp för tolkningen att hbt-frågan har fört Ryssland till ett civilisatoriskt vägskäl, och att om Ryssland väljer den hbt-fientliga vägen kommer landet att hamna i samma kategori som Mugabes ökända diktatur, en tanke som förmodligen inte skulle tilltala många ryssar. Jag menar att även om sammanlänkandet av hbt-rättigheter och västerländsk modernitet potentiellt kan innebära en omvärdering av det förra om det senare skulle förefalla mer attraktivt, är kopplingen olycklig. Dels finns risken att ett sådant vägval sker på villkor av uteslutande och stigmatisering av kulturer som inte anses dela "västerländska värden", vilket kan uttryckas i ökad islamofobi. Dessutom är det olyckligt att situationen för ryska queera fortsatt blir avhängig av hur Rysslands relation med västländerna utvecklas.

Det andra avbrottet jag identifierat utmanar kopplingen mellan väst och hbt-rättigheter genom att peka på att homosexualitet varit närvarande under lång tid i Ryssland. Argumentet om "Rysslands queera historia" användes inte sällan av dem som kritiserade lagen mot homosexuell propaganda. I en artikel i *Komsomolskaja Pravda* om den brittiske skådespelaren Stephen Frys besök i Sankt Petersburg citerades hans uttalande om att han inte kunde förstå hur

samma stad som frambringade Tjajkovskij – allmänt ansedd som homosexuell – kunde anta en sådan diskriminerande lag (Volosjin 2013). Denna retorik utmanar det dominerande narrativets idé om Ryssland som ett heterosexuellt land där homosexualitet är något nytt och främmande. Jag tror dock att denna kritik, som spelar på ”motståndarens planhalva” genom att hänvisa till en nationalistisk-nostalgisk logik enligt vilken traditioner i sig är något gott medan företeelser som kommer utifrån är något dåligt, riskerar att hamna i slutsatser som inte är fördelaktiga för ryska queera.

Ett tredje avbrott kunde skönjas i mainstreammediernas rapportering av homofobiska mord. I en artikel med titeln ”Pojke med icke-traditionell läggning brutalt mördad i Volgograd” (Arakeljan 2013) rapporterade *Komsomolskaja Pravda* om mordet på 23-åriga Vladislav Tornovoj, som dödades av några män som misstänkte att han var homosexuell. Artikeln återger fruktansvärda detaljer om mordet, till exempel om hur mördarna stympade offrets kropp. Mordet på Tornovoj väckte många upprörda reaktioner, och även i mainstreammedierna gjordes ibland kopplingen mellan mordet och den hbt-fientliga retorik som används av ryska politiker. En artikel publicerad av den federala nyhetsbyrån *RIA Novosti* uttryckte denna idé:

... tragedin i Volgograd är enligt min mening ett övertygande bevis på att den ryska politiska debatten om samkönad kärlek i allt högre grad övergår gränsen för sunt förnuft. Och samhällsintresset kräver det rakt motsatta (...) Jag förespråkar inte att Ryssland ska ”jaga ikapp och passera” väst vad gäller förhållandet till sexuella minoriteter. Jag anser att i USA och i Europa går man ofta för långt. Men ingen ska behöva plågas och lida för vem han är. Tragedin i Volgograd bör tjäna som varningstecken till våra politiker. Försöken att ställa Madonna inför rätta för ”homosexuell propaganda” är måhända komiska. Men det som hände i de ryska provinserna, i en stad vid Volgas stränder, väcker helt andra känslor (Rostovskij 2013).

Mordet och debatten som följde var ett störande avbrott: något inträffade som inte passade i den enkla modell som det dominerande narrativet tillhandahöll. Även om tolkningarna av mordet skilde sig åt, kunde den etablerade tolkningsramen om ”homosexuella som hotar nationen” inte begripliggöra denna händelse. Inte heller var den civilisatoriska idén om ”homosexualitet som västerländskt påfund” särskilt tillämpbar. Vid sådana tillfällen, om än bara för en kort tid, rubbas gränserna för vad som kan ses, höras och sägas i offentligheten, och kan möjligtvis omdefinieras.

Avslutande reflektioner

En utgångspunkt för denna studie är att Rysslands lag om homosexuell propaganda och den homofobiska kampanjen vi såg i ryska medier under våren 2013 kan betraktas som vad Yuval-Davis kallar tillhörighetens politik. När den ryska nationella gemenskapen föreställs som naturligt heterosexuell positioneras queera som icke-ryska, som uteslutna från full tillhörighet. Genom att studera

ryska mainstreammediers rapportering kring hbt-frågor har jag rekonstruerat ett dominerande narrativ som bygger på tre teman vilka på olika sätt exkluderar och stigmatiserar icke-heterosexuella: 1) att hbt-personer hotar nationens framtida överlevnad; 2) att hbt-rättigheter är ett odemokratiskt pådyvlade av minoriteters normer på majoriteten samt 3) att hbt-rättigheter är ett symptom på den västerländska modernitetens misslyckande, men att Ryssland erbjuder en alternativ modernitet.

Den viktigaste slutsatsen för ryskt vidkommande är att den homofobiska kampanj som lagen är ett uttryck för inte primärt bör förstås som en defensiv reaktion på den inhemska hbt-rörelsens aktiviteter, utan som en offensiv positionering riktad till en nationell och internationell publik. Kampanjen är en del av regimens strävan att sprida en egen berättelse om Rysslands roll i världsordningen, att rita en geopolitisk karta över världen där Ryssland har en meningsfull plats som ledare i en transnationell konservativ axel. Genom sitt agerande i hbt-frågan visar Ryssland, enligt det dominerande narrativet, att landet är villigt att utmana det "politiskt korrekta" väst och dess syn på modernitet och framsteg. Det ryska förhållningssättet vilar på två förutsättningar. För det första har hbt-rättigheter förvandlats till en symbolfråga i en föreställd civilisationernas kamp, där sexuella rättigheter anses intimt sammanbundna med västerländsk modernitet. För det andra sätter den postkoloniala paradoxen och Rysslands historiskt ambivalenta inställning till väst – pendlandet mellan ett fullständigt omfamnande och ett totalt förkastande av allt som betraktas som västerländskt – förutsättningen för hur hbt-rättigheter ska betraktas. Eftersom hbt-rättigheter inkluderats i paketet västerländsk modernitet skapas en narrativ logik enligt vilken Ryssland för att mejsla ut en egen roll i världen "måste" förkasta hbt-rättigheter, och andra positioner utesluts. Genom denna civilisatoriska tolkningsram har hbt-personers rättigheter i Ryssland bundits upp med Rysslands strävan efter globalt geopolitiskt inflytande och frågan om vilken värld Ryssland ska tillhöra. På så sätt är det missvisande att förklara den homofobiska politiken i Ryssland utifrån ett linjärt utvecklingsperspektiv: att Ryssland "går bakåt" eller är kvar i "förmoderna attityder". Snarare än att betrakta vad som händer i Ryssland som åtskilt från utvecklingen kring hbt-rättigheter i väst bör vi undersöka det komplexa samspelet dem emellan, och förstå förbudet mot homosexuell propaganda i Ryssland som del av en politisk, högst samtida och per definition global kamp om vem som äger moderniteten och om vad den ska innehålla.

Det ryska exemplet är intressant också i ett internationellt perspektiv då det belyser konsekvenserna av att hbt-rättigheter i allt högre grad kommit att talas om utifrån en civilisatorisk tolkningsram, av både förespråkare och motståndare. Vi har sett att när hbt-rättigheter görs till ett slagfält i kampen mellan "väst och resten" riskerar lokala hbt-personer få betala ett högt pris. Genom att identifiera avbrott i det dominerande narrativet försökte jag peka på andra

tänkbara vägar framåt, och argumenterade för ett sådant alternativt narrativ varken bör villkoras av ett återidentifierande med väst eller uppfinnandet av en rysk homosexuell tradition, utan snarare bör disartikulera kopplingen mellan nationell identitet, modernitet och sexualitet (jmf Puar och Rai 2002). Vi som värnar hbt-rättigheter, i Ryssland och globalt, bör inte anamma den civilisatoriska tolkningsramen genom att tala om hbt-rättigheter som en skiljelinje mellan "vår modernitet" och "deras barbari" och därmed riskera att bidra till att kvarhålla queera som gisslan i internationell geopolitik. Alternativet till en civilisatorisk tolkningsram är, menar jag, en global, feministisk och anti-nationalistisk matris som tänker bortom civilisationernas kamp och dess enkla dikotomier, förmår se likheten i olika förtryck och frihetskamper samt betonar solidaritet mellan olika grupper som exkluderas och diskrimineras.

Referenser

PRIMÄRMATERIAL

- Alekseyev, Nikolaj, 2011. "This Russian anti-gay bill is nothing short of medieval barbarity". *The Guardian*, 26 november 2011.
- Arakelyan, Diana, 2013. "V Volgogradе zverski ubili parnja netraditsionnoj orientatsii". *Komsomolskaja Pravda*, 11 maj 2013.
- Aslamova, Darja, 2013. "Parizh protestujet protiv odnopolych brakov, tjto by deti ne stali predmetom trgovlja". *Komsomolskaja Pravda*, 25 mars 2013.
- Bajev, Nikolaj, 2013a. "Valerii Zorkin: 'Gej-parad – eto grechovnoje posjagatel'stvo na bazovyje tsennosti bolsjinstva'". *GayRussia*, 20 maj 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/6585/>, citerad 12 juni 2014.
- Bajev, Nikolaj, 2013b. "Gomofobnuju Rossiju chotiat sdelat' moral'nym liderom mira. Konservativnyj ideolog prizyvajet pokontjit' s politkorrektnostiu po odnosjeniju k seksual'nym mensjinstvam". *GayRussia*, 8 juni 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/5800/>, citerad 12 juni 2014.
- Bajev, Nikolaj, 2013c. "Senator Dzjabarov obvinil Zapad v rasprostranenii gomoseksualnosti. Mrakobesnyj politik uvidel elementy gej-propagandy v kompjuternych igrach". *GayRussia*, 10 maj 2013. Tillgänglig <http://www.gayrussia.eu/russia/6464/>, citerad 12 juni 2014.
- Blagoj, Ivan, 2013. "Obnazjennyje feministki i demonstratsii gejev stali fonom vizita Vladimira Putina v Niderlandy". *Första kanalen*, 14 april 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/polit/230800>, citerad 12 juni 2014.
- Frolov, Sergej, 2013. "Rossija ne zjelaet golubet". *Trud*, 1 mars 2013. Tillgänglig på http://www.trud.ru/article/01-03-2013/1290080_rossija_ne_zhelaet_golubet.html, citerad 13 juni 2014.
- Första kanalen, 2013 a. Vystuplenije Prezidenta RF V. Putina s poslanijem Federal'nomu sobraniju (polnaja versija). *Första kanalen*, 12 december 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/polit/248171>, citerad 13 juni 2014.
- Första kanalen, 2013b. "Prjamaja linija s Vladimirom Putinyem". *Första kanalen*, 25 april 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/polit/231698>, citerad 13 juni 2014.
- Första kanalen, 2013c. "Protivniki legalizatsii odnopolych brakov vnov' vysjli na ulitsy Parizja". *Första kanalen*, 5 april 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/world/230090>, citerad 13 juni 2014.
- GayRussia, 2013a. "Rossija ne budet zasjtjstjat' LGBT pravyy, tak kak eto ne ofitsial'noje mensjinstvo. MID RF objasnil Evrope, potjemu Rossija prodolzjit diskriminirovat' seksual'nyje mensjinstva." *GayRussia*, 26 februari 2013. Tillgänglig på http://www.gayrussia.eu/russia/5924/?phrase_id=501051, citerad 13 juni 2014.

- GayRussia, 2013b. "Gomofoby zakidali Raduzjnyj flesjmob v Sankt-Peterburge dymovymi sjasjkami". *GayRussia*, 17 maj 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/6543/>, citerad 13 juni 2014.
- GayRussia, 2013c. "Senator Titov nazval gomoseksualov sjvalju i graziju". *GayRussia*, 15 februari 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/5858/>, citerad 13 juni 2014.
- GayRussia, 2013d. "Vladimir Milov sravnil odnopolyje braki s atomnymi stantsijami". *GayRussia*, 10 maj 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/6463/>, citerad 13 juni 2014.
- GayRussia, 2013e. "Valerij Zorkin razresjil rossijskim regionam zapresjtjat' publitynye aktsii seksmensjinstv". *GayRussia*, 22 mars 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/6097/>, citerad 13 juni 2014.
- GayRussia, 2013f. "Glava komiteta ZAGS Udmurtii rada, tjto v Rossii zapresjtjeny gej-braki". *GayRussia*, 15 maj 2013. Tillgänglig på <http://www.gayrussia.eu/russia/6512/>, citerad 13 juni 2014.
- Grisjin, Aleksandr, 2013. "Missis Fraj idjot na vojnu s Rossijej". *Komsomolskaja Pravda*, 8 augusti 2013.
- Jakes, Lara, 2014. "Obama: Russia on the wrong side of history". Tillgänglig på <http://news.yahoo.com/obama-russia-wrong-side-history-205526308-politics.html>, citerad 13 juni 2014.
- Jelkov, Igor', 2013. "Ne detskij mir. Irina Bergset objavila vojnu norvezjskim pedofilam". *Rossijskaja Gazeta*, 7 mars 2013.
- Jemeljanov, Grigorij, 2013. "Protivniki odnopolych brakov ustroili pogromy v tsen-tre Parizja". *Första kanalen*, 27 maj 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/world/233860>, citerad 13 juni 2014.
- Jurjeva, Natalja, 2013. "Odnopolaja ljubov' opjat' ne dejet frantsuzam spat' po notjam". *Första kanalen*, 24 april 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/world/231566>, citerad 13 juni 2014.
- Kibal'tjijt, Jekaterina, 2013. "Legalizatsija odnopolych brakov v Evrope stala povodom dlja voln podderzjki ili protesta". *Första kanalen*, 2 juni 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/world/234338>, citerad 13 juni 2014.
- Kuzina, Svetlana, 2013. "Novaja beda dlja rossijskich sirot: gej-semji". *Komsomolskaja Pravda*, 21 februari 2013.
- Mazjajev, Aleksej, 2013. "Sledujusjtjeje pokolenije muzykantov uzje vosprinimajet menja veteranom sseny". *Novyje Izvestija*, 7 mars 2013. Tillgänglig på <http://www.newizv.ru/culture/2013-03-07/178886-pevec-dima-bilan.html>, citerad 13 juni 2014.
- Ogneva-Salvoni, Tatjana, 2013. "Vyskazyvanija Mashi Gessen: eto jarkaja illjustratsija detskoj travmy". *Komsomolskaja Pravda*, 21 april 2013.
- Pjatinetskaja, Sasja, 2013a. "V Nigerii sobirajuts'a zapretit' gej-braki i LGBT-soobsjtjestva". *Komsomolskaja Pravda*, 30 maj 2013.
- Pjatinetskaja, Sasja, 2013b. "V Zimbabve ograbili ofis mestnoi assotsiatii gejev i lesbianok". *Komsomolskaja Pravda*, 6 juni 2013.
- Podosenov, Sergej, 2013. "Polititjeskije eksperty predrekajut Rossii gej-revoljutsii". *Izvestija*, 24 June 2013.
- Potapov, Oleg, 2013. "Sodom i Gomorra Evropejskoj politiki". *Komsomolskaja Pravda*, 10 juni 2013.
- Radzichovskij, Leonid, 2013. "Zakat Evropy". *Rossijskaja Gazeta*, 19 mars 2013.
- RIA Novosti, 2013. "Tjizjov: Diskussija po otmene viz mezjdu Rossijej i ES na final'nom etape". *RIA Novosti*, 24 maj 2013. Tillgänglig på <http://ria.ru/interview/20130524/939280140.html>, citerad 13 juni 2014.
- Rostovskij, Michail, 2013. "Tjto vdohnovilo ubijts v Volgograde". *RIA Novosti*, 14 maj 2013. Tillgänglig på <http://ria.ru/columns/20130514/937179711.html>, citerad 13 juni 2013.
- Rozjkova, Natalja, 2013. "Bronepojezd Edinoj Rossii stojit na zapasnom puti". *Moskovskij Komsomolets*, 27 mars 2013.

- Semjonytj, Semen, 2013. "Nu i se lja vi". *Moskovskij Komsomolets*, 16 februari 2013.
- Sjamir, Israel, 2013a. "Frantsuzskaja vesna". *Komsomolskaja Pravda*, 15 april 2013.
- Sjamir, Israel, 2013b. Snatjala Fraj, notom – bombezjki? *Komsomolskaja Pravda*, 9 augusti 2013.
- Sjevtjenko, Maksim, 2013. "My ne Evropa? I slava bogu!". *Moskovskij Komsomolets*, 11 februari 2013.
- Sjisjkin, Oleg, 2013. "Gosduma obsuzjdajet kompleks antitabatjnych mer i zapret propagandy gomoseksualizma". *Första kanalen*, 25 januari 2013. Tillgänglig på <http://www.1tv.ru/news/polit/224849>, citerad 13 juni 2014.
- Smirnov, Dmitrij, 2013. "Vladimir Putin: 'Chorosjo chot gomoseksualisty ne razdelis'!" *Komsomolskaja Pravda*, 9 april 2013.
- Tjitjkanov, Gennadij, 2013. "Gomoseksualizm: vse-taki infekcionnaja bolezni?" *Komsomolskaja Pravda*, 30 januari 2013.
- Volosjin, Vladimir (2013). "Oni sosjlis' – Milonov s Frajem". *Komsomolskaja Pravda*, 14 mars 2013.
- Vorsobin, Vladimir, 2013. "Vitalij Milonov: 'Priyatno, kogda rugajut ne za to, tjto ty podonok i negodjaj, a za tsitirovanije Biblii'". *Komsomolskaja Pravda*, 11 mars 2013.

SEKUNDÄRMATERIAL

- Ahmed, Sara, 2009. "Problematic Proximities, Or why Critiques of 'Gay Imperialism' Matter". Tillgänglig på <http://www.alanalentin.net/2009/11/09/problematic-proximities-or-why-critiques-of-gay-imperialism-matter/>, citerad 13 juni 2014.
- Aldrich, Robert, 2003. *Colonialism and Homosexuality*. London/New York: Routledge.
- Anderson, Benedict, 1983. *Imagined communities : reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- Anthias, Floya, 2006. "Belongings in a globalising and unequal world: rethinking translocations", Yuval-Davis, Nira – Kannabiran, Kalpana & Vieten, Ulrike (red.), *The situated politics of belonging*. London: Sage.
- Appadurai, Arjun, 1996. *Modernity at large. Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis/London: University of Minnesota Press.
- Banting, Mark et al, 1998. "Sexuality". Kelly, Catriona & Shepard, David (red.), *Russian Culture Studies. An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Bell, David & Valentine, Gill, 1995. *Mapping desire: geographies of sexualities*. London: Routledge.
- Bhabha, Homi, 1990. "The Third Space: Interview with Homi Bhabha." Rutherford, Jonathan (red.), *Identity : Community, Culture, Difference*. London: Lawrence & Wishart.
- Bleys, Rudi C., 1996. *The Geography of Perversion: Male-to-Male Sexual Behavior Outside the West and the Ethnographic Imagination, 1750-1918*. New York: New York University Press.
- Bosia, Michael J. & Weiss, Meredith L., 2013. "Political homophobia in a comparative perspective". Weiss, Meredith L., & Bosia, Michael J. (red.). *Global homophobia. States, Movements, and the Politics of Oppression*. Urbana/Chicago/Springfield: University of Illinois Press.
- Brown, Michael P, 2000. *Closet Space. Geographies of Metaphor from the Body to the Globe*. London: Routledge.
- Butler, Judith, 2004. *Precarious life : the powers of mourning and violence*. London: Verso.
- Butler, Judith, 2010. *Frames of war : when is life grievable?* London: Verso.
- Campbell, David, 1998. *Writing security : United States foreign policy and the politics of identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Crenshaw, Kimberlé, 1991. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color". *Stanford Law Review* (1991), s 1241-1299.

- Czarniawska, Barbara, 2004. *Narratives in social science research*. London: SAGE.
- Dhoest, Alexander. – Castelló, Enric & Bastiaensens, Sara, 2013. "Mirrored nationalism: Spanish and Belgian newspapers depicting the others' conflict". Paper presenterat under *Ethnicity, Race and Nationalism in European Media and Film: Rights, Responsibilities, Representations*, University of Manchester, 23-25 maj 2013.
- Eduards, Maud, 2007. *Kroppspolitik: Om moder Svea och andra kvinnor*. Stockholm: Atlas.
- Enloe, Cynthia. 2000. *Maneuvers: The International Politics of Militarizing Women's Lives*. London: University of California Press
- Essig, Laurie, 1999. *Queer in Russia. A Story of Sex, Self, and the Other*. Durham/London: Duke University Press.
- Fassin, Éric, 2010. "National identities and transnational intimacies: sexual democracy and the politics of immigration in Europe". *Public culture*, 22(3), s 507-529.
- Gross, Aeyal, 2011. "Where LGBT rights and nationalism meet". Tillgänglig på <http://972mag.com/where-lgbt-rights-and-nationalism-meet/13515/>, citerad 13 juni 2014.
- Hall, Stuart, 1997. "The spectacle of the other". Hall, Stuart (red.), *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Hansen, Lene, 2000. "The Little Mermaid's Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School". *Millennium: Journal of International Studies*, 29(2), s 285-306.
- Healey, Dan, 2001. *Homosexual Desire in Revolutionary Russia. The Regulation of Sexual and Gender Dissent*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Kandiyoti, Deniz. (1996). "Women, ethnicity and nationalism." *Ethnicity* (1996), s 311-315.
- Kaoma, Kapyia J., 2013. "The Marriage of Convenience: The US Christian Right, African Christianity, and Postcolonial Politics of Sexual Identity. Weiss, Meredith L., & Bosia, Michael J. (red.). *Global homophobia. States, Movements, and the Politics of Oppression*. Urbana/Chicago/Springfield: University of Illinois Press.
- Kinnvall, Catarina, 2004. "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security", *Political Psychology*, 25(5), s. 741-767.
- Kon, Igor, 1995. *The Sexual Revolution of Russia. From the Age of the Czars to Today*. New York: The Free Press.
- Kon, Igor, 1998. *Moonlight Love*. Tillgänglig på <http://www.gay.ru/english/history/kon/index.htm> , citerad 13 juni 2014.
- Korycki, Katarzyna – Nasirzadeh, Abouzar, 2013. "Homophobia as a Tool of Statecraft. Iran and its Queers". Weiss, Meredith L., & Bosia, Michael J. (red.). *Global homophobia. States, Movements, and the Politics of Oppression*. Urbana/Chicago/Springfield: University of Illinois Press.
- LaFont, Suzanne, 2009. "Not quite Redemption Song. LGBT-hate in Jamaica". Murray, David (red.). *Homophobias: Lust and Loathing across Time and Space*. Durham: Duke University Press.
- Lipman, Masha, 2010. "Freedom of expression without freedom of the press". *Journal of International Affairs*, 63(2), 153-169.
- Mayer, Tamar, 2000. *Gender ironies of nationalism: Sexing the nation*. Psychology Press.
- Mosse, George. L., 1985. *Nationalism and sexuality: Respectability and abnormal sexuality in modern Europe*. New York: Howard Fertig.
- Neumann, Iver B, 1996. *Russia and the idea of Europe : a study in identity and international relations*. London: Routledge.
- Oates, Sarah, 2007. "The neo-Soviet model of the media". *Europe-Asia Studies*, 59(8), 1279-1297.
- Olofsson, Kerstin, 2008. "Introduction". Olofsson, Kerstin (red.), *From orientalism to postcoloniality*. Stockholm: Södertörns Högskola.
- Orgad, Shani, 2012. *Media Representation and the Global Imagination*. Oxford: Polity.

- Pain, Emil & Verkhovskii, Aleksandr, 2012. "Civilizational Nationalism. The Russian Version of the 'Special Path'", *Russian Politics and Law*, 50(5), s 52-86.
- Parker, Andrew. – Russo, Mary – Sommer, Doris & Yaeger, Patricia, 1992. "Introduction". Parker, Andrew – Russo, Mary – Sommer, Doris – Yaeger, Patricia (red.). *Nationalisms and Sexualities*. New York/London: Routledge.
- Patterson, Molly., & Monroe, Kristen. R., 1998. "Narrative in political science". *Annual Review of Political Science*, 1(1), s 315-331.
- Persson, Emil, 2014. "Banning Homosexual Propaganda. Belonging and Visibility in Contemporary Russian Media". Kommande i *Sexuality & Culture*, special issue "Postsoviet Intimacies".
- Puar, Jasbir K., 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham/London: Duke University Press.
- Puar, Jasbir K., and Amit Rai, 2002. "Monster, terrorist, fag: The war on terrorism and the production of docile patriots." *Social Text* 20(3), s 117-148.
- Puri, Jyoti, 2004. *Encountering nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Rao, Rahul, 2012. "On 'gay conditionality', imperial power and queer liberation". *Kafila*. Tillgänglig på <http://kafila.org/2012/01/01/on-gay-conditionality-imperial-power-and-queer-liberation-rahul-rao/>, citerad 13 juni 2014.
- Robertson, Alexa, 2005. "Narrativanalys". Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Sasson-Levy, Orna, 2003. "Military, masculinity, and citizenship: Tensions and contradictions in the experience of blue-collar soldiers". *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 10(3), s 319-345.
- Shkandrij, Myroslav, 2002. *Russia and Ukraine : literature and the discourse of empire from Napoleonic to postcolonial times*. Chesham: Combined Academic Publ.
- Silverstone, Roger, 2007. *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis*. Cambridge: Polity.
- Sjoberg, Laura 2012. "Toward Trans-gendering International Relations?", *International Political Sociology* 6 (4) (2012), s 337-354.
- Somers, Margaret R. & Gibson, Gloria. D., 1994. "Reclaiming the Epistemological 'Other': Narrative and the Social Constitution of Identity". Calhoun, Craig (red.), *Social theory and the politics of identity*. Oxford: Blackwell.
- Spivak, Gayatri. C., 1993. "Can the subaltern speak?" Williams, Patrick & Chrisman, Laura (red.). *Colonial discourse and post-colonial theory: A reader*. Harlow: Pearson.
- Sörberg, Anna-Maria, 2014. "Homokriget". *Magasinet Arena*.
- Thompson, John. B., 1995. *The media and modernity. A social theory of the media*. Cambridge: Polity.
- Tickner, J. Ann, 1992. *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tlostanova, Madina, 2012. "Postsocialist# postcolonial? On post-Soviet imaginary and global coloniality". *Journal of Postcolonial Writing*, 48(2), s 130-142.
- Towns, Ann, 2010. *Women and states: norms and hierarchy in international society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weber, Cynthia, 2014. "Why is there no Queer International Theory?" *European Journal of International Relations*.
- Weiss, Meredith L., 2013. "Prejudice before Pride: Rise of an Anticipatory Countermovement". Weiss, Meredith L., & Bosia, Michael J. (red.). *Global homophobia. States, Movements, and the Politics of Oppression*. Urbana/Chicago/Springfield: University of Illinois Press.
- Yuval-Davis, Nira, 1997. *Gender and nation*. London: Sage.
- Yuval-Davis, Nira, 2011. *The politics of belonging. Intersectional contestations*. London: Sage.